

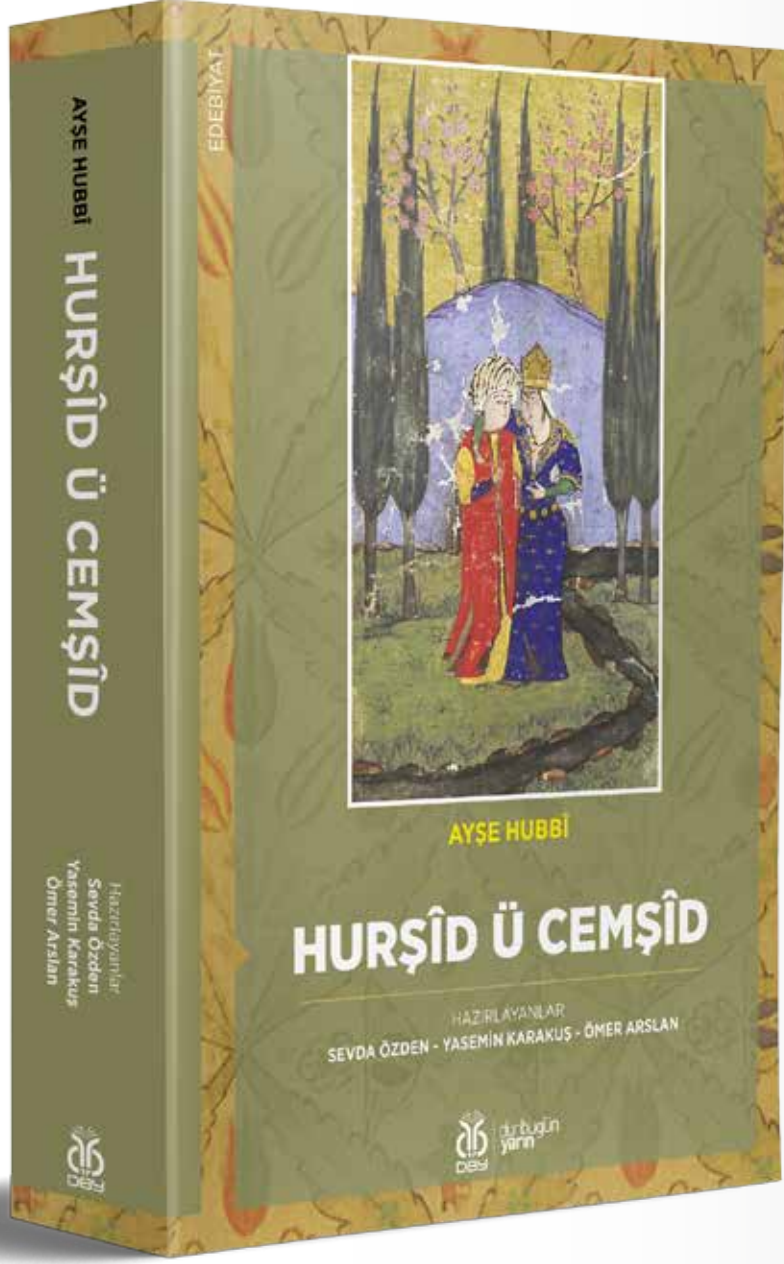

AYŞE HUBBÎ

HURŞİD Ü CEMŞİD

HAZIRLAYANLAR

SEVDA ÖZDEN - YASEMİN KARAKUŞ - ÖMER ARSLAN

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 303
Edebiyat: 149

ISBN 978-625-6432-14-7
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2023

Hazırlayanlar:
Sevda Özden, Yasemin Karakuş, Ömer Arslan

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Kitap Editörü: Mücahit Kaçar

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ayşe Hubbî, Hurşid ü Cemşid

Hazırlayanlar: Sevda Özden (Öğr. Gör. Dr.), Yasemin Karakuş (Arş. Gör. Dr.), Ömer Arslan (Dr. Öğr. Üyesi) Editör: Mücahit Kaçar (Prof. Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2023.

538 s. ; 16,0 x 23,5 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 303)

ISBN 978-625-6432-14-7

1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Mesnevi

İçindekiler

Giriş.....11

BİRİNCİ BÖLÜM

A. Ayşe Hubbî Hatun; Hayatı, Sanatı ve Eserleri..... 17

1. Hayatı 17
2. Sanatı 22
3. Eserleri 23

B. Hurşid ü Cemşid..... 25

1. Nüsha Tavsifi 25
2. Konunun Kaynağı 26
3. Türk Edebiyatında Yer Alan Cemşid ü Hurşid Mesnevileri 28
4. Kaynak Eser ve Tercüme (Erek) Eserlerin Karşılaştırılması 28
5. Hikâyenin Geniş Özeti 33
6. Başlıklar 56
7. Eksik Bölümler 57

C. Eserin Dil, İmla ve Üslup Özellikleri..... 59

1. Dil Özellikleri 59
2. İmla Özellikleri 66
3. Üslup Özellikleri 67

Ç. Metnin Kuruluşu..... 95

1. Çeviriyazıda Gözetilen Hususlar 95
2. Diliçi Çeviride Gözetilen Hususlar 95

Kaynakça 97

İKİNCİ BÖLÜM

A. Transkripsiyonlu Metin ve Diliçi Çeviri..... 99

Takdim

*Arayup cümle geşt itsen cihânu
Sen andan bulmazsın bir nişânu*

...

*İdem Türkîce nazmın ola âsân
Okudukça analar tâ ki yârân*

...

*Anılam anun-ile tâ kıyâmet
Diyeler sâhibi rûhuna rahmet*

Elinizdeki eser, şair tezkirelerinde ve diğer biyografik kaynaklarda kendisinden övgüyle bahsedilen ve edebiyatımızın en önemli kadın şairlerinden biri olarak kabul edilen Ayşe Hubbî'nin kaynaklarda çok övülen fakat birkaç sene öncesine kadar elimizde herhangi bir nüshası mevcut olmayan *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisinin incelemesini, metnini, diliçi çevirisini, minyatürlerini içermektedir.

Eserlerinde Hubbî mahlasını kullanan Ayşe Hatun, II. Selîm ve III. Murâd'a musâhibelik yaparak âdeta bir hanım sultan gibi saygı görmüş, bu yönüyle himaye ilişkileri bakımından da edebiyat tarihimizde saygın bir yer edinmiştir. Kaynaklarda 1590 yılında İstanbul'da vefat ettiği kaydedilen Hubbî'nin bir *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisi yazdığını ilk kaydeden kişi olan Âşık Çelebi, *Meşâirü's-Şuarâ*'da "erkek aslan aslan da, dişi aslan aslan değil mi?" şeklindeki sözü aktararak Hubbî'nin kendi devrindeki şairlerden birçok açıdan üstün olduğunu ifade eder ve *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisinden alıntılar yaparak bu eseri över. Hubbî ve *Hurşîd ü Cemşîd* mesnevisi hakkında diğer tarihî kaynaklarda da övücü ifadeler yer almasına rağmen, bu mesnevinin elimizde bugüne kadar bir nüshası bulunmamaktaydı. Ancak Estonya'daki Tartu Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan *Oriental Manuscripts-Otto Friedrich von Richter's Collection* bölümünde *Mscr 105* numarasıyla kayıtlı bir nüshası 2020 yılında tespit edildikten sonra mesnevinin varlığı konusundaki şüpheler giderilmiş oldu.

Ayşe Hubbî'nin *Hurşid ü Cemşid*'i elinizdeki çalışmayla artık okuyucularıyla buluşuyor. Bu kitap, Ayşe Hubbî'nin *Hurşid ü Cemşid* mesnevisini gün yüzüne çıkardığı gibi şiirimizdeki kadın şairlerin resminin belirginleşmesine de katkıda bulunacak, aynı zamanda *Hurşid ü Cemşid* mesnevisinin ait olduğu tercüme geleneği, Hubbî ve 16. asır Türk edebiyatı hakkındaki bilgilerimizi yenileyerek daha nitelikli değerlendirmelere de vesile olacaktır.

Çalışmayı hazırlayan yazarlar, hem eserin metnini ve diliçi çevirisini ortaya koymuş, hem de Hubbî'nin ve eserinin Türk edebiyatındaki yerine işaret edecek değerli incelemelerde bulunmuşlardır. Onların gayretiyle ortaya konan bu çalışmanın, Hubbî'nin eserinde “Anılam anun-ile tâ kıyâmet / Diyeler sâhibi rûhına rahmet” şeklindeki duasının kabulüne vesile olmasını ümit ediyoruz. Böyle nitelikli bir çalışma ortaya koydukları için her birini tebrik ediyor, bir okuyucu olarak kendilerine teşekkürlerimi sunuyorum. Eserin ortaya çıkmasında Dün Bugün Yarın Yayınları yöneticisi İrfan Güngörür ile yayınevinin diğer çalışanlarının da çok kıymetli hizmetleri oldu, hepsine de teker teker teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Mücahit KAÇAR
İstanbul/ 03.09.2023

Kaynakça

- Akalın, M. (1975). *Ahmedî- Cemşid ü Hurşid İnceleme-Metin*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Akdoğan, Y. (yty). *Ahmedî – Dîvân*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78357/ahmedi-divani.html> (24.05.2023)
- Aksoy, H. (1993) Hurşid ü Cemşid. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (7) 342-343.
- Altınay, A.R. (2000). *Kadınlar Saltanatı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aynur, H. ve Havlioğlu, D. (2013). Medhiyenin Cinsiyeti, Kadınlara Sunulmuş Kasideler (1566-1603). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VIII: Kasidede Medhiye: Biçime, İşleme ve Muhtevaya Dair Tespitler*. İstanbul: Klasik Yayınları. 76-121.
- Banarlı, N.S. (1939). *Dâsitan-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman ve Cemşid ve Hurşid Mesnevisi*. İstanbul: Bürhaneddin Matbaası.
- Bayram, Ö. (2005). *Seyyid Azîm Şîrvânî - Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Cunbur, M. (1988). İmâdü'l-Cihâd ve XVI. Yüzyıl Kadın Şairlerinden Ayşe Hubbî Kadın. *IX. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*. (2) 901-913.
- Çelik, B. ve Kılıç, M. (2018). *Derzi-zâde Ulvî – Dîvân*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Çetiner, B. (1982). *Hacı Mehmed Zihni Efendi - Meşâhirü'n-Nisâ I-II*. İstanbul: Şamil Yayınları.
- عمان: دار المناهج. الصمة بن عبد الله القشيري (حياته وشعره). (2003). د. خالد عبد الرؤوف الجبر
- Donuk, S. (2017). Nevizâde Atâyî, *Hadâiku'l-Hakâyık fî Tekmileti 'Şakâik*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Emecen, F. (2009). Selim II. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (36) 414-418.
- Emini, G. N. (1996). *Selmân-ı Sâvecî ve Cemşid ü Hurşid Mesnevisi*. Ankara Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Galitekin, A.N. (2001). *Ayvansarâyî Hüseyin Efendi - Hadîkatü'l-Cevâmi*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Hocaoğlu, K. (2013). Hubbî, Ayşe Hubbâ Hanım. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hubbiayse-hubba-hanim> (01.11.2020)
- Hubbî Hatun. *Hurşid ü Cemşid*. Tartu Üniversitesi Kütüphanesi Oryantal Elyazmaları- Otto Friedrich von Richter (1791-1816) Koleksiyonu. Mscr 105.
- İnce, A. (2000). *Cem Sultan - Cemşid ü Hurşid*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İsen, M. (1994). *Künhü'l-Ahbar 'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yayınları.

- Kaçar, M. (2018). Hubbî Hatun'un İmâdü'l-Cihâd İsimli Eseri. *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şoleni Bildiriler Kitabı*. Ankara: KIBATEK Yayınları. 167-175.
- Kaçar, M. ve Özden, S. (2020). Hubbî'nin Kayıp Hurşid ü Cemşid Mesnevisinin Minyatürlü Bir Nüshası. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (25) 491-514.
- Kartal, A. (2013). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi : Türk Edebiyatında Mesnevi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kılıç, F. (2010). *Aşık Çelebi - Meşâ'irü's-Şu'arâ I-II-III*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kuloğlu, N. (1989). *Abdî - Cemşid ü Hurşid İnceleme-Metin*. Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Kutluk, İ. (2014). *Kınalızade Hasan Çelebi – Tezkiretü's-Şu'arâ I-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Okur, M. (1958). Bugüne Kadar Ele Geçmemiş Eserlerimizden: Cemşit ü Hurşit. *Türk Dili*. (7) 612-614.
- Okur, M. (1997). *Cem Sultan- Cemşid ü Hurşid*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Okuyucu, C. (2017). Paris Milli Kütüphanesinde Yeni Türkçe Yazmalar. *Journal Of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*. (47) 163-227.
- Okuyucu, C. (1994). *Cinânî (Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkitli Metni)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ördek, Ş. (2017). Cemşid ü Hurşid Mesnevileri ve Ahmedî ve Selmân-ı Sâvecî'nin Cemşid ü Hurşid Mesnevilerinin Mukayesesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi. Doktora Tezi.
- Öztelli, C. (1972). Cem Sultan'm Yeni Bulunan Cemşit ü Hurşit Mesnevisi. *Türk Dili*. (26) 248. 124-128.
- Öztürk N. (2013). Vusûlî Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (43) 145.
- Pöldsam, A. ve Nömmik, U. (Ed.). (2019). *Käsikirjade ristteel- Manuscripts at the Corsroad. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus*.
- RAND, Mare (2002). *Orientalistikirjad keiserliku Tartu Ulikooli Raamatukogus. Keiserlik Tartu Ülikool (1802-1918) Ja Orient (Ed. Martin Hallik; Olaf-Mihkel Klaassen)*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 338-359.
- Sungurhan, A. (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi- Tezkiretü's-Şu'arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. (<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR194494/kinalizade-hasan-celebi-tezkiretus-uara.html>) (26.05.2023)
- Şahin, H. (2013). Yahyâ Efendi, Beşiktaşlı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (43) 243-244.
- Türkmen, N. Ç. (2019). *Ali Dede Bosnevî, Hayatı, Eserleri ve Fezâilü'l-Cihâd'ı*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Uzun, M.(1998). Hubbî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (18) 265-266.
- Yasar, H. H. (1986). *Amasya Tarihi*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yaltkaya, Ş ve Kılıslı R.B. (1941). *Katip Çelebi – Keşfü'z-zünûn*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yavuz, F. ve Özen, İ. (1972). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınları.
- Yazar, S. (2018). Bir Tercüme Metni Olarak Cem Sultân'm Hurşid ü Cemşid Mesnevisine Dair Bazı Dikkatler. *Cem Sultan ve Dönemi*. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları. (171-182)

İKİNCİ BÖLÜM

HURŞİD Ü CEMŞİD

TRANSKRİPSİYONLU METİN
VE DİLİÇİ ÇEVİRİ

1. K̄amu insān u hayvān u nebātāt
Vuḥūṣ ile t̄uyūr u hem cemādāt	6. Şu deñlü guṣṣaya ġarḳ idüm ol dem
Gözüme zerrece gelmezdi ‘âlem
2. Olup her birisi ḥālince ḥurrem
Müşerref olmuş-ıdı cümle ‘âlem	7. Ḥayāl-i zıll gibi gördüm bu ‘âlem
Görinüp var iken yoğ olur âdem
3. Ḥaḳîre künc-i ġamda zār u maḥzūn
Oturmuşdum dün ü gün dīde pür-ḥūn	8. Bunı fikr eyledüm kim niçe yārān
Yiyüp içüp güler söylerdi her ān
4. Felek cevri ġamından baġrı yanmış
T̄ururdum kendü cânımdan uşanmış	9. Cihāndan gitdi ġüyā gelmemişdür
Bu ‘âlemde o bir gün olmamışdır
5. Ġam u āhumdan artuḳ hem-demüm yoḳ
Gözüm yaşından artuḳ maḥremüm yoḳ	10. Arayup cümle geşt itsen cihānı
Sen andan bulımazsın bir nişānı

- 1-2. Bütün insanlar, hayvanlar, bitkiler; vahşi [canlı]lar, kuşlar ve cansız [varlık]lar; her biri [kendisi] hâlince mutlu olup cümle âlem şereflenmişti.
3. [Ben] zavallı, gam köşesinde ağlayarak mahzun [bir şekilde] gece gündüz gözüm kanlı oturup [kalmıştım].
4. Feleğin eziyetinin verdiği gamla bağımlı yanmış, kendi canımdan usanmış [bir şekilde] dururdum.
5. Gam ve ahımdan başka arkadaşım; gözyaşımın başka sırdaşım yoktu.
6. O vakit, öylesine kedere boğulmuşum [ki] âlem, gözümde zerrece [kadar bile] görünmezdi.
7. Gördüm [ki] bu âlem, insanın görünür iken bir anda yok olduğu bir gölge oyunu gibidir.
- 8-9. Her an yiyip içip güler söyleyen nice dostun, sanki hiç dünyaya gelmemiş ve bu âlemde bir gün bulunmamış [gibi] dünyadan gittiklerini düşündüm.
10. Bütün dünyayı gezip arasan [artık] onlardan bir işaret bulamazsın.

11. Olur her yılda zinde mürde ‘âlem
Gidince lîk artık gelmez âdem	16. Çü bād üstindedür bünyād-ı evlād
Ne deñlü olur anuñla kişi yād
12. Selefden ger şorarsañ ḥāṣ u ‘āmı
Ya nāmıdur bulınan yā kelāmı	17. Sa‘âdet ol kişinin k’ide te’lîf
Ola ḳâdir kitāb eylese taṣnîf
13. Bunı fikr eyleyüben eyledüm āh
Meger luḳ ide didüm baña Allāh	18. Anı gördükçe idüp şāhibin yād
Du‘ā-y-ıla ḳılalar rûḥımı şād
14. O kārı ḳılmadum ben kim idüp yād
Du‘ā-y-ıla ḳılalar rûḥımı şād	19. Degildüm anda da monlā-yı devrān
Ḥadîş eydem yāḥod tefsîr-i Ḳurān
15. Daḳı mālüm yoğ eyleyem ‘imâret
Sebeb olup añılam tā ḳıyâmet	20. Añılam anuñ-ıla tā ḳıyâmet
Diyeler şāhibi rûḥına raḥmet

11. Her yıl ölen [bu] âlem [yeniden] canlanır ama insan gidince artık geri gelmez.
12. Eskilerin seçkinlerini ve sıradan insanların sorarsan; [onlardan geriye] kalan ya isimleridir ya [da] sözleri.
- 13-14. Meğer ben, [insanların beni] hatırlayıp dualarla ruhumu şad edecekleri bir iş yapmamışım; bunu düşünerek âh eyledim. “Ancak Allâh bana yardım eder,” dedim.
15. İmâret [için] malım [da] yok [ki] kıyamete kadar onun vesilesiyle anılayım.
16. Evlat [denen] binanın temeli rüzgâr üstüne kurulduğundan kişi [yetiştirdiği evlatlarıyla] ne denli hatırlanabilir?
17. Saadet, bir kitap tertip [ederek] telif eser yazmaya kuvvet bulan kişisidir.
18. O eseri gördükçe sahibini yad edip [onun] ruhunu dualar ile şad etsinler.
- 19-20. Bu konuda, devrin hadis söyleyen ya da Kur’an tefsir eden mollalarından biri de değildim ki “Eserin sahibinin ruhuna rahmet,” desinler [de] bunlarla kıyamete dek anılayım.

742. Alup hüsn-i metâ'ı şâh bî-ḥadd
İletdi tuḥfe için anda bî-ḥadd
743. Dürr ü gevher daḡı yâḡut-ı zîbâ
Ser-â-ser dikme vü nâ-senc dîbâ
744. Götürmüş her birisin bir ḡulâmı
Baḡardı şehriñ anda ḡâş u ḥammı

742. Cemşîd Şah, eşyaların güzellerini sınırsızca ayırıp sayısız hediye vermek üzere ilette.
743. İnci, mücevher ve güzel yakutlar; baştan başa elbiseler ve işlenmemiş sırmalı ipek kumaşlar.
744. Her birini bir hizmetçisi getirirken şehrin seçkinleri ve halkı onları izlerdi.
745. O denli gösterişli elbiseler ilette ki her birisi dünya içinde nadirdi.
- 746-747. Melik Cemşîd, Kayser'in şevketini ve başındaki devlet tacını görünce halısını öpüp dualar etti ve onu methedip senalarını sundu.

1042. Şu resme zînet itmîşlerdi anı
Sanur anı gören firdevs-i şânî
1043. Kamu bostân içi lâle vü gül
Her etrâfi ḡolu reyḡân u sünbül
1044. İder serv üzre ḡumrılar ḡoş elḡân
ḡüle ḡarşu kılır bülbüller efḡân
1045. Gelüp çün irdi şâh ol ḡoş mekâna
Çü ḡılmân-ıdı şan irdi cinâna

1042. Orayı öylesine süslemişlerdi ki görenler ikinci bir cennet sanırdı.
1043. Bütün bostanın içi lale ve gül, etrafı ise reyhan ve sümbüllerle doluydu.
1044. Kumrular servilerin üzerinde hoşça nağmeler söyler, bülbüller güle karşı fer-yat ederlerdi.
1045. Şah o mekâna gelip girince sanki gılman [olup] cennete erişmişti.

HURŞİD Ü CEMŞİD

"...Ulularun erkek arslan arslan, dişi arslan arslan degül mi didükleri buna bürhân degül mi. Bu teşbihden garaz budur ki egerçi tâ'ife-i zenândan şî'rden dem-zenân kimesne çokdur ammâ müşârûn ileyhâdan vezn-i tab' ve hüsn-i nazm ve lutf-i edâ ve selâset-i elfâza kâdire şâ'ire yokdur."

("...Büyüklerin, erkek aslan aslan da dişi aslan aslan değil mi dedikleri buna kanıt değil midir. Bu benzetmeden kasıt, kadınlar arasında şirden dem vuran çoktur ama kabiliyetinin ölçüsü, şiirinin güzelliği, tarzının hoşluğu, söyleyişinin akıcılığı yönüyle Hubbî'den daha kıymetli başka kadın şair yoktur.")

Âşık Çelebi-Meşâirü's- Şuarâ

Klasik Türk edebiyatının önde gelen kadın şairlerinden ve hamilerinden Ayşe Hubbî'nin, kaynaklarda sözü edilen *Hurşîd ü Cemşîd*'i bugüne kadar ele geçmemişti. Türk edebiyatının mesnevi geleneğinde başlı başına önemli bir yer tutan bu eser, bir kadın şairin kaleminden çıkması ve hikayeyi tasvir eden minyatürlerle süslenmiş olması yönüyle ayrı bir önemi haizdir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6432-14-7

